

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Functieverandering Vosbergerweg

Dhr. G. Jongerman
Vosbergerweg
8181 JJ Heerde

Landschapsbeheer Gelderland
Rosendael 2a
6891 DA Rozendaal
Contactpersoon: Eward Timmerman
Datum: februari 2014

Zorg voor ons landschap

MAAK JE ERF GOED

Landschapsbeheer Gelderland maakt deel uit van een samenwerkingsverband van twaalf provinciale organisaties: Landschapsbeheer Nederland. Zij streven naar behoud, beheer en ontwikkeling van een ecologisch cultuurlandschap met een streekeigen karakter. Het groen rond boerderijen, bedrijven en woningen maakt daar een belangrijk deel van uit. Natuurlijk groen rond huis en bedrijf, het erf in de ruimste zin van het woord, betekent meer dan een ideale woon- en werkomgeving. Het leidt tot evenwicht tussen mens en natuur. Landschapsbeheer Gelderland stimuleert ecologisch beheer van het erf door kennis en middelen ter beschikking te stellen en samen te werken met de eigenaren van de grond: particulieren, boeren en overheid.

1. Functieverandering en landschappelijke inpassing Vosbergerweg, Heerde

In het buitengebied van de gemeente Heerde heeft de familie Jongerman het voornemen een nieuwe woning te bouwen aan de Vosbergerweg. De familie Jongerman heeft van de familie Schuurman aan de kavelweg in Heerde via de VAB-regeling een bouwrecht gekocht*. Dit betekent dat er aan de Kavelweg schuren gesloopt worden om vervolgens aan de Vosbergerweg een woning te realiseren. Omdat het groene karakter van de gemeente een belangrijke identiteitsdrager is, verlangt de gemeente Heerde een haalbaar, landschappelijk inrichtingsplan om de nieuw te bouwen woning landschappelijk in te passen. In de planvorming is rekening gehouden met een drietal zaken die van belang zijn:

1. Landschap
2. Cultuurhistorie
3. Wensen van de eigenaar

Een ontwikkeling als deze biedt belangrijke kansen voor het verbeteren van de vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied, maar vooral ook voor het verbeteren van de kwaliteit van het landschap.

Deze landschappelijke versterking borduurt verder op het '*Erfadvies Vosbergerweg Heerde, Gemeente Heerde*' van het Gelders Genootschap 'Notitie Uitgangspunten en Randvoorwaarden, januari 2014'. Hierin is een landschappelijke analyse uitgevoerd en zijn uitgangspunten en randvoorwaarden gesteld. Hieronder volgt een concrete uitwerking van deze notitie.

Daarnaast is er afstemming geweest met Ecoconsultancy het adviesbureau wat de QuickScan flora en fauna heeft uitgevoerd.

Op de projectlocatie kwamen geen noemenswaardige soorten voor. Wel biedt de locatie mogelijkheden voor het ecologisch versterken van het perceel. Door het laten liggen van takkenbossen, steenhopen of dakpannen, het plaatsen van nestkasten en het creëren van overhoekjes met ruigten kunnen leefomstandigheden voor kleine zoogdieren, insecten en vogels verder versterkt worden.

*onder voorbehoud, als de plannen goedgekeurd worden door de gemeente Heerde.

2. Inrichtingselementen

Het inrichtingsplan is zoveel mogelijk afgestemd op het Landschapsontwikkelingsplan van de gemeente Heerde. Dit resulteert in een landschappelijk en cultuurhistorisch verantwoorde inrichting, waarbij niet alleen is gelet op de inrichting van het erf (zie bijlage 1), maar ook op de mogelijkheden het landschap in de directe omgeving te versterken. Het erf ligt in het kampenlandschap ofwel de dekzandruggen en oude bouwlanden. Kenmerkende structuren voor dit landschap zijn, de openheid op de akkercomplexen en het verdichten van het overige landschap door toevoeging van lanen, erf- en kavelbepanting (zie bijlage 2). Op de bijgevoegde ontwerpkaart wordt een inrichtingsvoorstel gedaan. De hieronder beschreven elementen zijn terug te vinden op de kaart.

1. Knip- en scheerheg

.....

Op uw erf

Langs de inrit een haagstructuur, aansluitend op de bestaande meidoornhaag langs de voorzijde van het perceel.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	30 meter
Plantwijze	:	4 stuks per meter
Aantal	:	120 stuks
Soort	:	Eenstijlige meidoorn
Maat	:	80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

Cultuurhistorische waarde

Knip- en scheerheggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Deze lijnvormige landschapselementen kennen een sterke samenhang met het omringde landschap. Nabij boerderijen en rondom boomgaard en moestuin waren veelal de heggen te vinden. Vaak dienden de heggen als eigendoms- of perceelscheiding. De doornige heg had daarnaast ook nog een belangrijke veekerende functie.

Langs de rivieren dienden de heggen om de waterstroom bij overstromingen te remmen en te verdelen, zodat het vruchtbare slib kon bezinken. Inmiddels zien we dat veel heggen bedreigd worden.

Veel heggen zijn uit het landschap verdwenen door de komst van prikkeldraad, de ruilverkavelingen en achterstallig onderhoud. Alle redenen om de heg weer terug te brengen in het landschap. Heggen zijn namelijk nog altijd functioneel als windscherm en als veekering, ook bij hoge rivierwaterstanden zorgen ze voor een permanente afrastering. Daarnaast houden ze de grond vast en dragen ze bij aan een goede waterhuishouding. Ook veel dieren hebben profijt van de aanwezigheid van een heg. Vogels gebruiken het als broedplaats; veel kleine zoogdieren vinden er voedsel en een schuilplaats en voor vleermuizen is een haag erg belangrijk als oriëntatiepunt.

Knip- en scheerheg

2. Knip- en scheerheg

.....

Op uw erf

Natuurlijke scheiding op de perceelgrens met de burens. Er is hier sprake van recht van overpad, de achtertuinen van de burens moeten dus bereikbaar blijven.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	25 meter
Plantwijze	:	4 stuks per meter
Aantal	:	100 stuks
Soort	:	Gewone beuk/ Eenstijlige meidoorn
Maat	:	80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

3. Knip- en scheerheg

Op uw erf

Natuurlijke scheiding tussen weide en tuin.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	45 meter
Plantwijze	:	4 stuks per meter
Aantal	:	180 stuks
Soort	:	180 x Eenstijlige meidoorn/ veldesdoorn/ gewone beuk
Maat	:	80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

4. Struweelhaag

Op uw erf

Langs de achterzijde van het perceel, door de aanplant van meidoorn is de tuin niet meer toegankelijk vanaf de Korte Heegde.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: 17 meter
Plantrijen	: Twee plantrijen
Plantwijze	: 2 stuks per meter in de plantrij (tussen de rij minimaal 1.50 meter)
Aantal	: 70 stuks
Soort	: 35 x Eenstijlige meidoorn (langs de achterzijde) 10 x hondсроos (langs achterzijde) 10 x hazelaar 5 x Gelderse roos 5 x hulst 5 x rode kornoelje
Maat	: 80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	: Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:

Cultuurhistorische waarde

Gelderland kent een grote diversiteit aan lijnvormige landschapselementen, waaronder de vrij uitgroeiende haag en de struweelhaag.

De vrij uitgroeiende haag bestaat uit een enkele rij struiken die vrijuit kunnen groeien en de struweelhaag bestaat uit meerdere rijen. De functie van deze hagen was perceelscheiding en veekering, daarom bestonden de hagen vroeger voornamelijk uit doornsoorten. Soms werden ook nog wat andere struiken en bomen in de haag aangeplant, denk hierbij aan hondсроos, sleedoorn, braam, wilg, eik of es. De hagen boden beschutting voor het vee en zorgden voor gebruikshout.

Door de komst van het prikkeldraad, de schaalvergroting en de ruilverkavelingen zijn veel van deze elementen verdwenen. Vaak worden de termen heggen en hagen door elkaar gebruikt, en regionaal hebben ze soms verschillende betekenissen. De term heg gebruiken we voor strak geschoren elementen, de

Struweelhaag

term haag gebruiken we voor de meer breed en hoog uitgroeiende elementen. Soms is er sprake van speciale beheervormen zoals bij het leggen of vlechten van hagen. Hagen hebben een grote natuurwaarde. Ze zijn vaak een schuilplaats voor veel vogels en kleine zoogdieren en vergroten daardoor de landschappelijke en ecologische variatie.

5. Solitaire boom

Op uw erf

Solitaire boom op het voorerf

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	Nvt
Breedte	:	Nvt
Plantwijze	:	Minimaal 6 meter uit de bebouwing
Aantal	:	1 stuks
Soort	:	Solitaire peer
Maat	:	10-12 cm stamomtrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

Soorten	hand/stoof	smaak/kleur	bloeitijd	pluktijd	Houdbaar	ziektes
Peren						
Saint Remy	stoofpeer	zoet	vroeg	begin sept	zeer goed	gevoelig

Cultuurhistorische waarde

Een solitaire boom of bomengroep werd regelmatig in het weiland aangeplant als schaduw voor het vee of om het landschappelijke beeld compleet te maken. Ook werd een solitaire boom regelmatig op de hoek van het perceel aangeplant als afbakening (grensboom). Verder vindt men ook regelmatig solitaire bomen rondom het huis. Veel boomsoorten hadden een functie. Zo werd een walnoot vaak in de buurt van de keuken aangeplant omdat de walnoot muggen en vliegen weert en ook zorgde voor schaduw.

Laanbomen kennen een historische functie op bijvoorbeeld landgoederen en grotere boerderijen en buitenplaatsen als onder andere aankleding van wandellanen. Door deze aanplant

Solitaire boom

ontstond er schaduw op het wandelpad. De welgestelde bewoners konden op deze manier geriefelijk wandelen zonder dat men werd gebruid door de zon. Iets wat in die dagen als teken van armoede werd gezien. De statigheid van een rij laanbomen werd door het gebruik van speciale soorten bomen versterkt.

6. Solitaire boom

Op uw erf

Solitaire boom op het achtererf

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	Nvt
Breedte	:	Nvt
Plantwijze	:	Minimaal 10 meter uit de bebouwing
Aantal	:	1 stuks
Soort	:	walnoot
Maat	:	10-12 cm stamomtrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

7. Solitaire boom

Op uw erf

Een tweetal bomen langs de oostzijde van het erf

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	40
Breedte	:	Nvt
Plantwijze	:	Plant afstand tussen beide bomen minimaal 20 meter
Aantal	:	2 stuks
Soort	:	Winter linde
Maat	:	10-12 cm stamomtrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

8. Hoogstamboomgaard

Op uw erf

De noordoostzijde van de weide beplanten met een aantal hoogstam fruitbomen.

Aanleg nieuw element

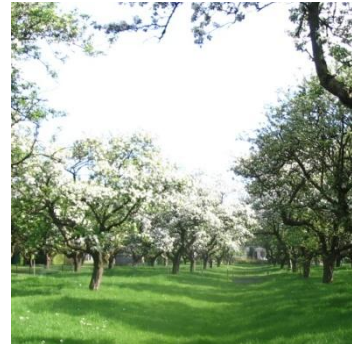
Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: Nvt meter
Breedte	: Nvt meter
Plantwijze	: Plantafstand 8 a 10 meter
Aantal	: 9 stuks
Rassen	: Zie rasantabel
Maat	: hoogstam
Aanleg en beheer	: Zie informatievellen in de bijlage
Overig	: Plant de bomen minimaal 2 meter uit de eigendomsgrens

Cultuurhistorische waarde

Al vele eeuwen wordt in Nederland fruit geteeld in hoogstamboomgaarden. Aanvankelijk waren het vooral kloosters, kastelen en landgoederen. Eind 19de eeuw begon een grote uitbreiding aan fruitboomgaarden. Onder invloed van de landbouwcrisis stapten veel agrariërs in het rivierengebied over van graanteelt naar hoogstamfruit. Een groot voordeel van het hoogstamfruit was dat er dieren onder konden grazen.

Vanaf 1950 is het areaal aan hoogstamboomgaarden flink achteruit gegaan, vanwege de opkomst van de moderne fruitteelt (laagstam).

Hoogstamboomgaarden hebben een grote ecologische waarde. Ze leveren nestgelegenheid aan allerlei vogels. De steenuil is een soort die graag broedt in holle takken van fruitbomen. Een heg om de boomgaard als windsingel vergroot de natuurwaarde van de boomgaard.

Hoogstamboomgaard

Rassentabel (*) Zelfbestuiver

Soorten	hand/stoof	smaak/kleur	bloeitijd	pluktijd	Houdbaar	ziektes
Appel						
Zoete Kroon*	hand/moes/keuken	zoet	laat	eind sept	zeer goed	ongevoelig
Lemoenappel*	hand/moes	zachtzuur	vroeg	oktober	zeer goed	ongevoelig
Schone van boskoop 2x	hand//verwerking	zuur	vroeg	eind sept	zeer goed	gevoelig
Peer						
Doyenne du Comice*	hand	zoet	vroeg	eind sept	redelijk	ongevoelig
Dirkjes peer *	stoof	zoet	midden	begin aug	redelijk	ongevoelig
Oranjepeer *	hand/stoof	sappig	midden	eind sept	redelijk	ongevoelig
Pruim						
Dubbele Boerenwitte*		wit	vroeg	half aug		ongevoelig
Opal*		blauwrood	vroeg	eind juli		ongevoelig

7. Plantsoenlijst landschappelijke inrichting Vosbergerweg

Vosbergerweg	PA14		
Nederlandse naam		Maat	Aantal
Rode kornoelje	Cornus sanguinea	80-100	5
Hazelaar	Corylus avellana	80-100	10
Eenstijlige meidoorn	Crataegus monogyna	80-100	155
Beuk (groen)	Fagus sylvatica	80-100	300
Hulst	Ilex aquifolium	80-100 pot	5
Hondsroos	Rosa canina	60-80	10
Gelderse roos	Viburnum opulus	60-80	5
Boompalen			
Doorsnede 8 cm 2,50 meter lang	Onbehandeld		13
Laanbomen			
Walnoot	Juglans regia	10-12	1
Winterlinde	Tilia cordata	10-12	2
Fruitbomen			
Appel	Lemoenappel(*)	8-10	1
Appel	Schone van Boskoop	8-10	2
Appel	Zoete kroon*	8-10	1
Peer	Dirkjespeer*	8-10	1
Peer	Doyenne du comice	8-10	1
Peer	Oranjepeer	8-10	1
Peer	Saint Remy	8-10	1
Pruim	Dubbele Boerenwitte	8-10	1
Pruim	Opal*	8-10	1

Soorten kunnen in overleg worden gewijzigd.

Bijlage 1 Boerenerven

Traditioneel gebruik

Van oudsher stonden boerderijen en boerenerven in dienst van de agrarische bedrijfsvoering. Alles wat te vinden was op en rond het erf had een functie. Nut ging altijd voor sier en niets was toevallig.

De boerenerven verschillen per regio. De grondsoort en de oorspronkelijke agrarische bedrijfsvoering had grote invloed op de inrichting van het erf en de keuze van bomen en struiken. Maar ook de godsdienst drukte onbewust een stempel op het erf. Katholieke erven in het rivierengebied stonden vol bloemen, terwijl in de protestantse gebieden van de achterhoek het erf veel eenvoudiger was ingericht, zonder uitbundige bloemen.

Opbouw van een boerenerf

Ook de taakverdeling tussen de boer en boerin heeft een belangrijke invloed gehad op de traditionele erfinrichting. De taken waren duidelijk verdeeld en daarmee de grond rondom de boerderij ook. De vrouw had de verantwoordelijkheid over het woongedeelte, het daar dichtbij liggende terrein met de bleek, de moestuin, de huisweide, eventueel de siertuin met bloemperken en de boerenboomgaard. Op de boerderij werd dat meestal "voor" genoemd en "voor" was het domein van de boerin. Voor deze delen van het boerenerf was een goede zichtbaarheid vanuit het woonhuis vereist, omdat in de boomgaard bijvoorbeeld de jonge kalveren liepen, die extra aandacht nodig hadden.

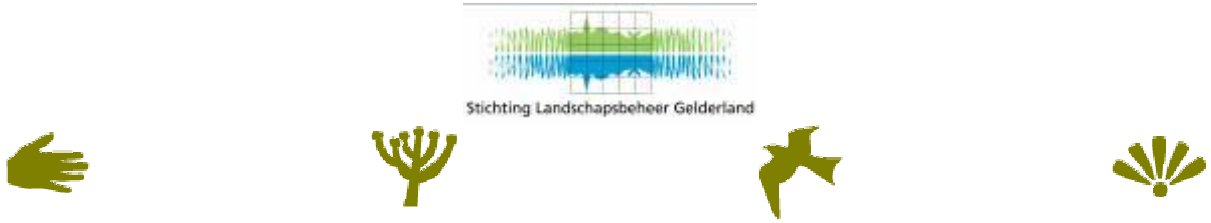
De man had de verantwoordelijkheid voor de dieren, de wagens, de werktuigen en het bedrijfs gedeelte. Kortom, hij had de zorg voor "achter".

"Voor" is van oorsprong meestal een stuk groener dan "achter". Voor staan de meeste bloemen, struiken en bomen. Ook speelde aan de voorkant het laten zien dat het goed ging, een belangrijke rol. Daarom werden daar later parkbomen zoals de treurbeuk, de paardekastanje, de rode beuk, (lei)linden en sierstruiken, kortom, de wat meer luxe soorten, aangeplant. Het voorste deel van het boerenerf was meer gericht op het gezin en had een bepaalde beslotenheid.

Aan de achterkant moest men ruimte hebben om met paard en wagen te manoeuvreren en later met steeds groter wordende tractors. "Achter" stonden ook de schuren. De boer was er de hele dag te vinden. Hij hield zich bezig met het bewerken van het land, de verzorging van het vee óf met onderhoud en reparaties aan machines en bedrijfsgebouwen. "Achter" werden de zakelijke contacten met de omgeving afgehandeld, koop en verkoop van zaken vonden vooral daar plaats.

Aan de achterkant lag ook de verbinding met de bij het bedrijf behorende percelen.

De beplanting aan de achterkant bestond meestal uit bomen en struiken die ook in de omgeving voorkwamen. De beplanting achter was hoog, los en afwisselend en bestond uit singelachtige beplantingen. Ook kwamen vaak solitaire bomen voor.

Voor en achter worden nog altijd door een denkbeeldige lijn tussen de verschillende gebouwen van elkaar gescheiden. Deze lijn kan globaal over het gehele erf worden doorgetrokken, waardoor de functionele scheiding tussen wonen en werken goed zichtbaar wordt.

Variatie

Vanwege de functionaliteit van veel landschapselementen was er van oudsher veel beplanting op en rondom het erf aanwezig. Dit zorgde voor een grote variatie aan beplanting en beplantingsstructuren. Landschapsbeheer Gelderland streeft er dan ook naar deze structuren weer terug te brengen op erven, aan de hand van onze 4 lagen benadering. Dit houdt in dat we zowel kruiden, hagen, hoogstamfruit en singels met hoge bomen graag op erven zien. Dit vergroot de biodiversiteit en biedt veel kansen voor vogels en zoogdieren.

Bijlage 2. Dekzandruggen en Oude Bouwlanden

Huidig landschapsbeeld

Op de flank van de Veluwe liggen hogere zandgronden met daarop veel kernen en oude bouwlanden. Oorspronkelijk had ieder dorp en buurtschap zijn eigen beeld en identiteit maar tegenwoordig is er weinig onderscheid. De dekzandruggen liggen van oost naar west op de Veluwe en zijn langgerekt.

Voorbeelden van relatief grote dekzandruggen zijn die rond Epe, Vaassen, Emst en Oene en Heerde. Kleinere dekzandruggen zijn herkenbaar aan dwars op de Veluwe lopende wegen, bebouwing en beplanting langs de randen. Dijkhuizer Enk is een mooi voorbeeld van een dekzandrug met oud bouwland. Door gebrek aan ruimte op de oude bouwlanden is vanaf de 18e eeuw een kleinschalige mix van individuele boerderijen, erfbepantingen, bosjes, houtwallen, sprengen en akkertjes ontstaan. Deze gebieden zijn aantrekkelijk maar plaatselijk vormen de vele kassen een minder fraai landschapsbeeld.

Ontstaan

Een dekzandrug is een opgestoven hoogte van dekzand, ontstaan door wind in de laatste ijstijd. Ze zijn relatief voedselarm. Bovenop de dekzandruggen liggen veel oude essen: dit zijn akkers of bouwlanden die eeuwenlang in gebruik zijn gebleven en met mest werden opgehoogd. Dekzandruggen en oude bouwlanden liggen op de Veluweflank of direct op de overgang van de Veluwe naar de IJssel. De oude gronden bestaan uit relatief grote eenheden die al vroeg bewoond zijn geraakt.

Gebiedskenmerken Dekzandruggen en oude bouwlanden

Kenmerkende structuren voor de dekzandruggen en oude bouwlanden, is de openheid op de akkercomplexen en het verdichten van het overige landschap door toevoeging van lanen, erf- en kavelbeplanting.

Algemeen

Kenmerkend voor hogere zandgronden zijn de kernen en een groot complex van oude bouwlanden bij het dorp. Scherpe overgang naar de lagere gebieden. Kenmerken van oude bouwlanden zijn de bolle ligging, grote open percelen met randbeplantingen (houtwallen), laanbeplantingen en steilranden.

Bebouwing

Kenmerkend voor de hogere zandgronden zijn de bebouwingslinten (tegenwoordig vaak kernen).

Grondgebruik

Bouwland.

Beplanting

Houtwallen, laanbeplanting, bosjes. Langs dreven (brede landwegen) en wegen: bomen zoals eiken, beuken, lindes en kastanjes. Hagen langs onverharde wegen. Geen beplanting op de enken. Oude bouwlanden dienen open worden gehouden. Langs de rand van de enk: houtsingels.

Wat waar planten?

De meest voorkomende streekeigen boom- en struiksoorten voor de dekzandruggen en oude bouwlanden en de plek op het erf en in het landschap waar u ze het beste aan kunt planten.

Houtwal en houtsingel:

Zomereik aangevuld met ruwe berk en lijsterbes, en struiken zoals meidoorn, hazelaar, veldesdoorn, hondsroos, vuilboom, Gelderse roos en inheemse hulst langs een perceel.

In de omgeving van beken:

Grauwe wilg, zwarte els, authentieke zwarte populier en inlandse vogelkers.

Struweelhaag:

Gecombineerde doornenhaag van meidoorn, sleedoorn, egelantier en hondsroos als perceelrand. Of een gemengde haag met hazelaar, vogelkers, Gelderse roos, veldesdoorn, rode kornoelje, meidoorn, sleedoorn, kardinaalsmuts en hondsroos.

Geriefhoutbosje:

Schietwilg, gewone es, inheemse zwarte populier, zwarte els, hazelaar en berk.

Knotbomen:

Schietwilgen en zwarte elzen in natte gebieden, zomereiken en gewone essen in drogere gebieden.

Hoogstamboomgaard:

Hoogstamfruitbomen met appel (Goudrenet, Notarisappel, Zoete Bloemée), peer (Clapps favourite, Beurré Hardy), pruim (Reine Claude, D'Anthan, Reine Victoria) omhaagd door meidoorn.

Haag rond of bij de voortuin:

Meidoorn, veldesdoorn, haagbeuk, liguster.

Haag rond of bij de fruitgaard/moestuin:

Meidoorn of veldesdoorn.

Solitaire bomen op het erf:

Fruitbomen, zomereik, linde, tamme kastanje, berk, walnoot of kers (meikers).

Voor plantinstructie: www.landschapsbeheergelderland.nl

5. Solitaire boom

1. Knip- of scheerheg

8. Hoogstamboomgaard

3032

Bestaande meidoornhaag behouden

weide

landelijk hekwerk

28a

tuin

2. Knip- of scheerheg

recht van overpad

7. Solitaire boom

3. Knip- of scheerheg

6. Solitaire boom

4. Struweelhaag

- aan te planten fruitboom
- aan te planten boom
- bestaande boom
- nieuwe te bouwen woning
- bestaand groen
- aan te leggen groen
- inrit (deel recht van overpad)

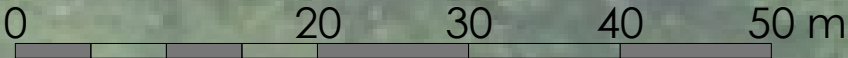
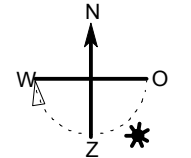
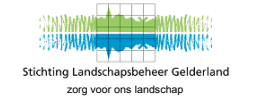
Plankaart inrichtingsplan
Vosbergenweg

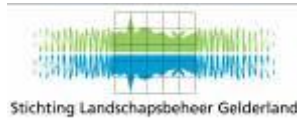

Schaal : 1:500

Project : Landschappelijke versterking
Deelnemernr : PA14-2
Naam : Dhr. Jongerman
Adres : Vosbergenweg
PC, Plaats : 8181 JJ Heerde

Opsteller Plan : E. Timmerman
Datum : januari 2014
Versie : concept

Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Funcieverandering Kavelweg 12

Fam. Schuurman
Kavelweg 12
8181 SX Heerde

Landschapsbeheer Gelderland
Rosendael 2a
6891 DA Rozendaal
Contactpersoon: Eward Timmerman
Datum: februari 2014

Zorg voor ons landschap

MAAK JE ERF GOED

Landschapsbeheer Gelderland maakt deel uit van een samenwerkingsverband van twaalf provinciale organisaties: Landschapsbeheer Nederland. Zij streven naar behoud, beheer en ontwikkeling van een ecologisch cultuurlandschap met een streekeigen karakter. Het groen rond boerderijen, bedrijven en woningen maakt daar een belangrijk deel van uit. Natuurlijk groen rond huis en bedrijf, het erf in de ruimste zin van het woord, betekent meer dan een ideale woon- en werkomgeving. Het leidt tot evenwicht tussen mens en natuur. Landschapsbeheer Gelderland stimuleert ecologisch beheer van het erf door kennis en middelen ter beschikking te stellen en samen te werken met de eigenaren van de grond: particulieren, boeren en overheid.

1. Functieverandering en landschappelijke inpassing Kavelweg 12, Heerde

In het buitengebied van de gemeente Heerde heeft de familie Jongerman het voornemen een nieuwe woning te bouwen aan de Vosbergerweg. De familie Jongerman heeft van de familie Schuurman aan de Kavelweg in Heerde via de VAB-regeling een bouwrecht gekocht*. Dit betekent dat er aan de Kavelweg schuren gesloopt worden om vervolgens aan de Vosbergerweg een woning te realiseren. Omdat het groene karakter van de gemeente een belangrijke identiteit drager is, verlangt de gemeente Heerde een haalbaar, landschappelijk inrichtingsplan, na sloop van de gebouwen aan de Kavelweg. Waarbij nieuwe ontwikkelingen worden ingezet ter versterking van deze groene kwaliteit. In de planvorming is rekening gehouden met een drietal zaken die van belang zijn:

1. Landschap
2. Cultuurhistorie
3. Wensen van de eigenaar

Een ontwikkeling als deze biedt belangrijke kansen voor het verbeteren van de vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied, maar vooral ook voor het verbeteren van de kwaliteit van het landschap.

Deze landschappelijke versterking borduurt verder op het '*Erfadvies Kavelweg 12 Heerde, Gemeente Heerde*' van het Gelders Genootschap 'Notitie Uitgangspunten en Randvoorwaarden, januari 2014'. Hierin is een landschappelijke analyse uitgevoerd en zijn uitgangspunten en randvoorwaarden gesteld. Hieronder volgt een concrete uitwerking van deze notitie.

Daarnaast is er afstemming geweest met Ecoconsultancy het adviesbureau wat de QuickScan flora en fauna heeft uitgevoerd.

De projectlocatie vormt een geschikt leefgebied voor de steenuil (maar is niet als broedvogel aangetroffen). Met geringe inspanning, bijvoorbeeld door het plaatsen van een steenuilenkast, kan het terrein deel gaan uitmaken van het broedbiotoop van deze soort. De huidige uilenkast is niet functioneel, de tocht in de kast is hier waarschijnlijk mede debet aan. De inrichtingsmaatregelen voorgesteld in dit plan, dragen bij aan het verder optimaliseren van het leefgebied voor de steenuil. Door het laten liggen van takkenbossen, steenhopen of dakpannen en het creëren van overhoekjes met ruigten kunnen leefomstandigheden voor kleine zoogdieren, insecten en vogels verder versterkt worden.

*onder voorbehoud, als de plannen goedgekeurd worden door de gemeente Heerde

2. Inrichtingselementen

Het inrichtingsplan is zoveel mogelijk afgestemd op het Landschapsontwikkelingsplan van de gemeente Heerde. Dit resulteert in een landschappelijk en cultuurhistorisch verantwoorde inrichting, waarbij niet alleen is gelet op de inrichting van het erf (zie bijlage 1), maar ook op de mogelijkheden het landschap in de directe omgeving te versterken. Het erf ligt in het broek landschap, kenmerkend voor dit landschap zijn de lange smalle kavels/ slagen, de vele sloten en knotbomen en elzensingels langs de kavel grenzen (zie bijlage 2). Op de bijgevoegde ontwerpkaart wordt een inrichtingsvoorstel gedaan. De hieronder beschreven elementen zijn terug te vinden op de kaart.

1. Knip- en scheerheg

Op uw erf

Langs de inrit een haagstructuur.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	30 meter
Plantwijze	:	4 stuks per meter
Aantal	:	120 stuks
Soort	:	Gewone beuk
Maat	:	80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

Cultuurhistorische waarde

Knip- en scheerheggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Deze lijnvormige landschapselementen kennen een sterke samenhang met het omringde landschap. Nabij boerderijen en rondom boomgaard en moestuin waren veelal de heggen te vinden. Vaak dienden de heggen als eigendoms- of perceelscheiding. De doornige heg had daarnaast ook nog een belangrijke veekerende functie.

Langs de rivieren dienden de heggen om de waterstroom bij overstromingen te remmen en te

Knip- en scheerheg

verdelen, zodat het vruchtbare slib kon bezinken. Inmiddels zien we dat veel heggen bedreigd worden. Veel heggen zijn uit het landschap verdwenen door de komst van prikkeldraad, de ruilverkavelingen en achterstallig onderhoud. Alle reden om de heg weer terug te brengen in het landschap. Heggen zijn namelijk nog altijd functioneel als windscherm en als veekering, ook bij hoge rivierwaterstanden zorgen ze voor een permanente afrastering. Daarnaast houden ze de grond vast en dragen ze bij aan een goede waterhuishouding.

Ook veel dieren hebben profijt van de aanwezigheid van een heg. Vogels gebruiken het als broedplaats; veel kleine zoogdieren vinden er voedsel en een schuilplaats en voor vleermuizen is een haag erg belangrijk als oriëntatiepunt.

2. Knip- en scheerheg

Op uw erf

Haagstructuur rond de voortuin.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: 55 meter
Plantwijze	: 4 stuks per meter
Aantal	: 220 stuks
Soort	: Gewone beuk/ Eenstijlige meidoorn
Maat	: 80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	: Zie informatievelen in de bijlage
Overig	:

3. Knip- en scheerheg

Op uw erf

Langs de achterzijde van het erf, natuurlijke scheiding tussen erf en bouwland.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: 25 meter
Plantwijze	: 4 stuks per meter
Aantal	: 100 stuks
Soort	: 100 Eenstijlige meidoorn/ veldesdoorn
Maat	: 80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	: Zie informatievelen in de bijlage

Overig :

4. Struweelhaag

Op uw erf

Langs de zuidwestzijde van de moestuin een rij opgaande struiken (voornamelijk bes dragende soorten).

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	70 meter
Plantrijen	:	Plantrijen
Plantwijze	:	2 stuks per meter per plantrij
Aantal	:	140 stuks
Soort	:	40 x Eenstijlige meidoorn 40 x hazelaar 20 x Gelderse roos 20 x lijsterbes 20 x inheemse vogelkers
Maat	:	80-100 cm lengte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

Cultuurhistorische waarde

Gelderland kent een grote diversiteit aan lijnvormige landschapselementen, waaronder de vrij uitgroeiende haag en de struweelhaag.

De vrij uitgroeiende haag bestaat uit een enkele rij struiken die vrijuit kunnen groeien en de struweelhaag bestaat uit meerdere rijen. De functie van deze hagen was perceelscheiding en veekering, daarom bestonden de hagen vroeger voornamelijk uit doornsoorten. Soms werden ook nog wat andere struiken en bomen in de haag aangeplant, denk hierbij aan hondsroos, sleedoorn, braam, wilg, eik of es. De hagen boden beschutting voor het vee en zorgden voor gebruikshout. Door de komst van het prikkeldraad, de

Struweelhaag

schaalvergroting en de ruilverkavelingen zijn veel van deze elementen verdwenen. Vaak worden de termen heggen en hagen door elkaar gebruikt, en regionaal hebben ze soms verschillende betekenissen. De term heg gebruiken we voor strak geschoren elementen, de term haag gebruiken we voor de meer breed en hoog uitgroeiende elementen. Soms is er sprake van speciale beheervormen zoals bij het leggen of vlechten van hagen. Hagen hebben een grote natuurwaarde. Ze zijn vaak een schuilplaats voor veel vogels en kleine zoogdieren en vergroten daardoor de landschappelijke en ecologische variatie.

5. Solitaire boom

Op uw erf

Solitaire boom in de voortuin.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: N.v.t.
Breedte	: N.v.t.
Plantwijze	: Minimaal 10 meter uit de bebouwing
Aantal	: 1 stuks
Soort	: Winter linde
Maat	: 10-12 cm stamomtrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	: Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:

Cultuurhistorische waarde

Een solitaire boom of bomengroep werd regelmatig in het weiland aangeplant als schaduw voor het vee of om het landschappelijke beeld compleet te maken. Ook werd een solitaire boom regelmatig op de hoek van het perceel aangeplant als afbakening (grensboom). Verder vindt men ook regelmatig solitaire bomen rondom het huis. Veel boomsoorten hadden een functie. Zo werd een walnoot vaak in de buurt van de keuken aangeplant omdat de walnoot muggen en vliegen weert en ook zorgde voor schaduw.

Laanbomen kennen een historische functie op bijvoorbeeld landgoederen en grotere boerderijen en buitenplaatsen als onder andere aankleding van wandellanen. Door deze aanplant ontstond er schaduw op het wandelpad. De welgestelde bewoners konden op deze manier

geriefelijk wandelen zonder dat men werd gebruid door de zon. Iets wat in die dagen als teken van armoede werd gezien. De statigheid van een rij laanbomen werd door het gebruik van speciale soorten bomen versterkt.

6. Solitaire boom

Op uw erf

Solitaire boom op het voorerf.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	Nvt
Breedte	:	Nvt
Plantwijze	:	Minimaal 10 meter uit de bebouwing
Aantal	:	1 stuks
Soort	:	walnoot
Maat	:	10-12 cm stamontrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

7. Solitaire boom

Op uw erf

Een rij bomen op het achter erf.

Aanleg nieuw element

Locatie	:	Zie ontwerpkaart
Lengte	:	60
Breedte	:	N.v.t.
Plantwijze	:	Minimaal 6 meter uit de bebouwing
Aantal	:	5 stuks
Soort	:	Zomer eik
Maat	:	10-12 cm stamontrek op 1.10 cm hoogte
Aanleg en beheer	:	Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:	

8. Hoogstamboomgaard

Op uw erf

Achter de schuur ligt een laagstamboomgaard (deze blijft behouden), achter de moestuin is ruimte om een aantal hoogstambomen te planten.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: N.v.t.
Breedte	: N.v.t.
Plantwijze	: Plantafstand 8 a 10 meter
Aantal	: 5 stuks
Rassen	: Zie rasantabel
Maat	: hoogstam
Aanleg en beheer	: Zie informatievellen in de bijlage
Overig	:

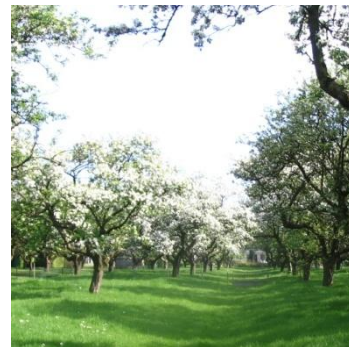
Cultuurhistorische waarde

Al vele eeuwen wordt in Nederland fruit geteeld in hoogstamboomgaarden. Aanvankelijk waren het vooral kloosters, kastelen en landgoederen.

Eind 19de eeuw begon een grote uitbreiding aan fruitboomgaarden. Onder invloed van de landbouwcrisis stapten veel agrariërs in het rivierengebied over van graanteelt naar hoogstamfruit. Een groot voordeel van het hoogstamfruit was dat er dieren onder konden grazen.

Vanaf 1950 is het areaal aan hoogstamboomgaarden flink achteruit gegaan, vanwege de opkomst van de moderne fruitteelt (laagstam).

Hoogstamboomgaarden hebben een grote ecologische waarde. Ze leveren nestgelegenheid aan allerlei vogels. De steenuil is een soort die graag broedt in holle takken van fruitbomen. Een heg om de boomgaard als windsingel vergroot de natuurwaarde van de boomgaard.

Hoogstamboomgaard

Rassentabel (*) Zelfbestuiver

Soorten	hand/stoof	smaak/kleur	bloeitijd	pluktijd	Houdbaar	ziektes
Appel						
Zoete Kroon*	hand/moes/keuken	zoet	laat	eind sept	zeer goed	ongevoelig
Lemoenappel*	hand/moes	zachtzuur	vroeg	oktober	zeer goed	ongevoelig
Schone van boskoop 2x	hand//verwerking	zuur	vroeg	eind sept	zeer goed	gevoelig
Peer						
Doyenne du Comice*	hand	zoet	vroeg	eind sept	redelijk	ongevoelig
Pruim						
Dubbele Boerenwitte*		wit	vroeg	half aug		ongevoelig

9. Knotbomen

Op uw erf

Langs de noordzijde van het erf een rij knotbomen.

Aanleg nieuw element

Locatie	: Zie ontwerpkaart
Lengte	: 125 Meter
Plantwijze	: Plantafstand 8 meter
Aantal	: 12 stuks
Soort	: Schietwilg (<i>Salix alba</i>)
Maat	: 250-350 cm lengte
Aanleg en beheer	: Zie informatie vellen in de bijlage
Overig	:

Cultuurhistorische waarde

Wilg, populier, es, els, eik en haagbeuk kwamen al voor het begin van onze jaartelling als knotbomen voor.

Knotbomen deden dienst als grensafscheiding of als houtleverancier. De knotboom levert gemakkelijk oogstbaar hout op dat voor allerlei doeleinden werd gebruikt. Zo werd het gebruikt voor bezems, manden, oeverbeschoeiingen, takkenbossen en gebruikshout zoals hekken en gereedschapsstelen.

Oudere knotbomen herbergen allerlei planten en dieren. Het aantal diersoorten dat in een knotboom huist is zeer groot. Van de vele vogels die in een knotboom te vinden zijn, is de steenuil een van de trouwste bewoners.

Knotbomen

Plantsoenlijst landschappelijke inrichting

Kavelweg 12	PA14		
Nederlandse naam		Maat	Aantal
Bosplantsoen 80-100			
Hazelaar	Corylus avellana	80-100	40
Eenstijlige meidoorn	Crataegus monogyna	80-100	140
Beuk (groen)	Fagus sylvatica	80-100	340
Inheemse vogelkers	Prunus padus	80-100	20
Lijsterbes	Sorbus aucuparia	60-80	20
Gelderse roos	Viburnum opulus	60-80	20
Veren			
Schietwilg (tbv knot)	Salix alba	250-350	12
Boompalen			
Doorsnede 8 cm 2,50 meter lang	Onbehandeld		13
Laanbomen (exclusief boompaal,band en nagels)			
Walnoot	Juglans regia	10-12	1
Zomereik	Quercus robur	10-12	5
Winterlinde	Tilia cordata	10-12	1
Fruitbomen			
Appel	Lemoenappel(*)	8-10	1
Appel	Schone van Boskoop	8-10	2
Appel	Zoete kroon*	8-10	1
Peer	Doyenne du comice	8-10	1
Pruim	Dubbele Boerenwitte	8-10	1

Soorten kunnen in overleg worden gewijzigd.

Bijlage 1 Boerenerven

Traditioneel gebruik

Van oudsher stonden boerderijen en boerenerven in dienst van de agrarische bedrijfsvoering. Alles wat te vinden was op en rond het erf had een functie. Nut ging altijd voor sier en niets was toevallig.

De boerenerven verschillen per regio. De grondsoort en de oorspronkelijke agrarische bedrijfsvoering had grote invloed op de inrichting van het erf en de keuze van bomen en struiken. Maar ook de godsdienst drukte onbewust een stempel op het erf. Katholieke erven in het rivierengebied stonden vol bloemen, terwijl in de protestantse gebieden van de achterhoek het erf veel eenvoudiger was ingericht, zonder uitbundige bloemen.

Opbouw van een boerenerf

Ook de taakverdeling tussen de boer en boerin heeft een belangrijke invloed gehad op de traditionele erfinrichting. De taken waren duidelijk verdeeld en daarmee de grond rondom de boerderij ook. De vrouw had de verantwoordelijkheid over het woongedeelte, het daar dichtbij liggende terrein met de bleek, de moestuin, de huisweide, eventueel de siertuin met bloemperken en de boerenboomgaard. Op de boerderij werd dat meestal "voor" genoemd en "voor" was het domein van de boerin. Voor deze delen van het boerenerf was een goede zichtbaarheid vanuit het woonhuis vereist, omdat in de boomgaard bijvoorbeeld de jonge kalveren liepen, die extra aandacht nodig hadden.

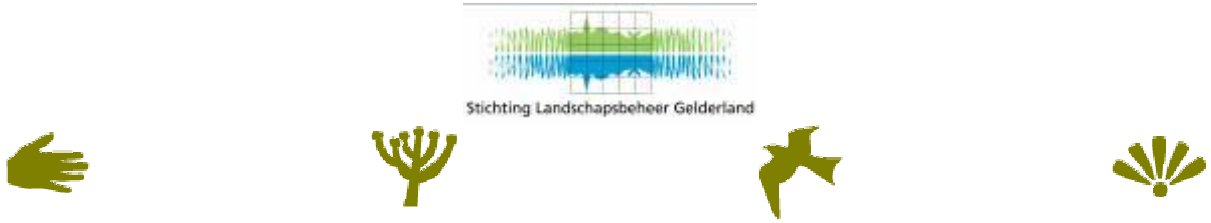
De man had de verantwoordelijkheid voor de dieren, de wagens, de werktuigen en het bedrijfsgedeelte. Kortom, hij had de zorg voor "achter".

"Voor" is van oorsprong meestal een stuk groener dan "achter". Voor staan de meeste bloemen, struiken en bomen. Ook speelde aan de voorkant het laten zien dat het goed ging, een belangrijke rol. Daarom werden daar later parkbomen zoals de treurbeuk, de paardekastanje, de rode beuk, (lei)linden en sierstruiken, kortom, de wat meer luxe soorten, aangeplant. Het voorste deel van het boerenerf was meer gericht op het gezin en had een bepaalde beslotenheid.

Aan de achterkant moest men ruimte hebben om met paard en wagen te manoeuvreren en later met steeds groter wordende tractors. "Achter" stonden ook de schuren. De boer was er de hele dag te vinden. Hij hield zich bezig met het bewerken van het land, de verzorging van het vee óf met onderhoud en reparaties aan machines en bedrijfsgebouwen. "Achter" werden de zakelijke contacten met de omgeving afgehandeld, koop en verkoop van zaken vonden vooral daar plaats.

Aan de achterkant lag ook de verbinding met de bij het bedrijf behorende percelen.

De beplanting aan de achterkant bestond meestal uit bomen en struiken die ook in de omgeving voorkwamen. De beplanting achter was hoog, los en afwisselend en bestond uit singelachtige beplantingen. Ook kwamen vaak solitaire bomen voor.

Voor en achter worden nog altijd door een denkbeeldige lijn tussen de verschillende gebouwen van elkaar gescheiden. Deze lijn kan globaal over het gehele erf worden doorgetrokken, waardoor de functionele scheiding tussen wonen en werken goed zichtbaar wordt.

Variatie

Vanwege de functionaliteit van veel landschapselementen was er van oudsher veel beplanting op en rondom het erf aanwezig. Dit zorgde voor een grote variatie aan beplanting en beplantingsstructuren. Landschapsbeheer Gelderland streeft er dan ook naar deze structuren weer terug te brengen op erven, aan de hand van onze 4 lagen benadering. Dit houdt in dat we zowel kruiden, hagen, hoogstamfruit en singels met hoge bomen graag op erven zien. Dit vergroot de biodiversiteit en biedt veel kansen voor vogels en zoogdieren.

Bijlage 2 Broeken

Huidig landschapsbeeld

De broeken zijn als geheel te herkennen aan de kenmerkende verkaveling, die meestal fijnmazig is: de kavels of slagen zijn zeer lang en er zijn veel sloten nodig om het gebied bruikbaar te maken. Een deel van deze gebieden kende behalve sloten ook veel hagen. Omdat in de zomer de sloten droog vielen, moest een aanvullende veekering aangelegd worden. Veel van deze hagen zijn inmiddels uit het landschap verdwenen. Kenmerkend zijn de haaks op elkaar staande hoofdrichtingen van ontginningsbases zoals wegen en kavels. De verkaveling en de wegen (vaak op dijkjes) vormen een rechthoekig patroon. De wegen zijn de ingangen van de blokken en sluiten altijd aan op oude wegen op de hogere gebiedsdelen. Het grondgebruik bestaat vooral uit grasland. Deze gebieden worden veel gebruikt door melkveehouderijen.

Ontstaan

Een vrij groot deel van de lage gebieden tussen de Veluwe en de oeverwal zijn min of meer systematisch ontgonnen. Over het algemeen zijn dit de gebieden waarvan de naam op 'broek' eindigt. Ze worden ook vaak aangeduid als komgebieden en zijn onderdeel van het rivierengebied. Het zijn de natte en open gebieden achter de oeverwal waar de rivier in het verleden veel klei heeft afgezet. Deze ontginningen liggen als blokken tussen de hogere delen zoals Wapenveldsche Broek, Gulbroek, Vorchter Broek, Aardebroek, Emsterbroek, Overbroek, Voorbroek. Sommige zijn klein, andere groot. De datering van de ontginningen is zeer verschillend en varieert van de 14e eeuw tot meer recente ontginningen uit de 19e eeuw.

Wapenveldsche Broek

Gebiedskenmerken Broeken

Deze schets geeft goed de kleinschaligheid van het broeklandschap in het verleden weer.

Algemeen

Broekgebieden liggen vooral in lager gelegen vlakten die onder invloed hebben gestaan van rivieren of beken. Ze zijn vaak onbebouwd en bestaan vanouds uit drassig grasland. Broek betekent: land dat bij hoge waterstand onderloopt. Elzen zijn een van de weinige boomsoorten die hier goed groeien, zo ontstaan de elzenbroekbosjes. Wanneer de bovengrond vrijwel voortdurend verzadigd is met water dan verteerden plantenresten veel slechter en ontstond er broekveen. In de directe omgeving van het broekgebied liggen hogere zandgronden met kampontingningen.

Bebouwing

Weinig bebouwing. Het gebied is recent ontgonnen, de bebouwing is agrarisch en modern. Verspreid langs wegen, de ontginningsassen.

Grondgebruik

Voornamelijk grasland.

Bepanting

Elzensingels, knotbomen, broekbossen en hagen in de broeken. Populieren, iepen en essen langs de wegen.

Wat en waar planten?

De meest voorkomende streekeigen boom- en struiksoorten voor de broekgebieden en de plek op het erf en in het landschap waar u ze het beste aan kunt planten.

Houtwal en houtsingel:

Gewone es aangevuld met zwarte els, inlandse vogelkers, boswilg en struiken zoals meidoorn, sleedoorn en hondсроos. Dient als windsingel om het erf.

Knotbomen:

Schietwilg, gewone es, zwarte els, zwarte populier langs sloten en in lager gelegen delen van het gebied.

Hoogstamboomgaard:

Hoogstamfruitbomen met appel (Goudrenet, Notarisappel, Zoete Bloemée), peer (Clapps favourite, Beurré Hardy), pruim (Reine Claude, D'Anthon, Reine Victoria) omhaagd door meidoorn.

Solitaire bomen in het landschap:

Gewone es, schietwilg en zwarte populier. *Solitaire bomen naast het erf:* Walnoot of kers (meikers).

Haag rond of bij de voortuin:

Meidoorn, veldesdoorn, haagbeuk.

Haag rond of bij de fruitgaard/moestuin:

Meidoorn of veldesdoorn.

Voor plantinstructie: www.landschapsbeheergelderland.nl

1.Knip- en scheerheg

2.Knip- en scheerheg

5.Solitaire boom

4.Struweelhaag

6.Solitaire boom

8. Hoogstamboomgaard

3.Knip- en scheerheg

9.knotbomenrij

7.bomenrij

12

bestaande laagstam-boomgaard

bouwland/ grasland

HDE00P 01026G0000

- aan te planten fruitboom
- aan te planten boom
- bestaande boom
- erfverharding
- bestaand groen
- aan te leggen groen
- afrastering

Plankaart inrichtingsplan
Kavelweg 12

Schaal : 1:1000

Project : Landschappelijke versterking
Deelnemernr : PA14-1
Naam : Dhr. D.J. Schuurman
Adres : Kavelweg 12
PC, Plaats : 8181 SX Heerde

Opsteller Plan : E. Timmerman
Datum : januari 2014
Versie : concept

